

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (prvo vijeće)

20. travnja 2023. *

„Zahtjev za prethodnu odluku – Tržišno natjecanje – Vertikalna ograničenja tržišnog natjecanja – Članak 101. stavci 1. i 2. UFEU-a – Načelo djelotvornosti – Uredba (EZ) br. 1/2003 – Članak 2. – Direktiva 2014/104/EU – Članak 9. stavak 1. – Obvezujući učinak pravomoćnih odluka nacionalnih tijela nadležnih za tržišno natjecanje kojima se utvrđuje kršenje pravila prava tržišnog natjecanja – Vremenska i materijalna primjena – Tužba za naknadu štete i tužba za proglašenje ništavosti zbog kršenja odredaba prava tržišnog natjecanja Unije”

U predmetu C-25/21,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Juzgado de lo Mercantil nº 2 de Madrid (Trgovački sud br. 2 u Madridu, Španjolska), odlukom od 30. studenoga 2020., koju je Sud zaprimio 15. siječnja 2021., u postupku

ZA,

AZ,

BX,

CV,

DU,

ET

protiv

Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA,

SUD (prvo vijeće),

u sastavu: A. Arabadjiev (izvjestitelj), predsjednik vijeća, P. G. Xuereb, A. Kumin, N. Wahl i I. Ziemele, suci,

nezavisni odvjetnik: G. Pitruzzella,

tajnik: M. Ferreira, glavna administratorica,

* Jezik postupka: španjolski

uzimajući u obzir pisani dio postupka i nakon rasprave održane 19. svibnja 2022.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za ZA, AZ, BX, CV, DU i ET, A. Hernández Pardo, I. Sobrepera Millet i L. Ruiz Ezquerra, *abogados*,
- za Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA, M. P. Arévalo Nieto, Á. Requeijo Pascua i M. Villarrubia García, *abogados*,
- za španjolsku vladu, L. Aguilera Ruiz, u svojstvu agenta,
- za Europsku komisiju, F. Jimeno Fernández i C. Urraca Caviedes, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 8. rujna 2022.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 101. stavka 2. UFEU-a i članka 2. Uredbe Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima [101. i 102. UFEU-a] (SL 2003., L 1, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 165. i ispravak SL 2016., L 173, str. 108.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između osoba ZA, AZ, BX, CV, DU i ET (u daljnjem tekstu zajedno nazvani: nasljednici osobe KN) i društva Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA (u daljnjem tekstu: Repsol) povodom tužbi koje su nasljednici osobe KN podnijeli radi proglašenja ništavosti ugovora sklopljenih između njih i društva Repsol kao i radi naknade štete navodno prouzročene tim ugovorima.

Pravni okvir

Pravo Unije

Uredba br. 1/2003

- 3 U članku 2. Uredbe br. 1/2003, naslovljenom „Teret dokaza”, određuje se:

„U svakom postupku na nacionalnoj razini države članice ili onom na razini Zajednice koji se odnosi na primjenu članaka [101. i 102. UFEU-a], teret dokaza za povredu članka [101.] stavka 1. ili članka [102. UFEU-a] je na stranci ili tijelu koje prijavljuje povredu. Poduzetnik ili udruženje poduzetnika koji na temelju članka [101.] stavka 3. [UFEU-a] žele ostvariti pravo na izuzeće, sami snose teret dokaza o ispunjava[n]ju uvjeta iz predmetnog stavka.”

Direktiva 2014/104/EU

- 4 Uvodna izjava 34. Direktive 2014/104/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. studenoga 2014. o određenim pravilima kojima se uređuju postupci za naknadu štete prema nacionalnom pravu za kršenje odredaba prava tržišnog natjecanja država članica i Europske unije (SL 2014., L 349, str. 1.) glasi:

„Kako bi se osiguralo da [Europska] komisija i nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje učinkovito i dosljedno primjenjuju članke 101. i 102. UFEU-a, potreban je zajednički pristup u cijeloj [Europskoj u]niji u pogledu učinka pravomoćnih odluka nacionalnih tijela nadležnih za tržišno natjecanje kojima je utvrđeno kršenje na naknadne postupke za naknadu štete. Takve odluke donose se tek nakon obavješćivanja Komisije o planiranoj odluci ili, u slučaju da ona ne postoji, o bilo kojem drugom dokumentu koji ukazuje na predloženi tijek postupka u skladu s člankom 11. stavkom 4. Uredbe (EZ) br. 1/2003 te ako Komisija nije lišila nadležnosti tijelo nadležno za tržišno natjecanje pokretanjem postupka u skladu s člankom 11. stavkom 6. te uredbe. Komisija bi trebala osigurati dosljednu primjenu prava tržišnog natjecanja Unije dajući smjernice nacionalnim tijelima nadležnima za tržišno natjecanje, bilateralno i u okviru Europske mreže za tržišno natjecanje. Radi jačanja pravne sigurnosti, izbjegavanja nedosljednosti u primjeni članka 101. i 102. UFEU-a, povećanja djelotvornosti i postupovne učinkovitosti postupaka za naknadu štete te radi podupiranja funkcioniranja unutarnjeg tržišta za poduzetnike i potrošače, utvrđenje kršenja članka 101. ili 102. UFEU-a u pravomoćnoj odluci nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje ili žalbenog suda ne bi smjelo ponovno biti predmetom spora u kasnijim postupcima za naknadu štete. Stoga bi to utvrđenje trebalo smatrati nepobitno dokazanim u postupcima za naknadu štete pokrenutima u državi članici nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje ili žalbenog suda u vezi s tim kršenjem. Učinak utvrđenja trebao bi, međutim, obuhvatiti samo prirodu kršenja i njegov materijalni, osobni, vremenski i teritorijalni opseg kako ih je utvrdilo tijelo nadležno za tržišno natjecanje ili žalbeni sud pri izvršavanju svoje nadležnosti. Kada je odlukom utvrđeno da je došlo do kršenja odredaba nacionalnog prava tržišnog natjecanja u slučajevima kada se pravo tržišnog natjecanja Unije i nacionalno pravo tržišnog natjecanja primjenjuju u istom predmetu i usporedno, za to bi se kršenje također trebalo smatrati da je nepobitno dokazano.”

- 5 Člankom 1. te direktive, naslovljenim „Predmet i područje primjene”, određuje se:

„1. Ovom se Direktivom utvrđuju određena pravila potrebna kako bi se osiguralo da svatko tko je pretrpio štetu prouzročenu kršenjem prava tržišnog natjecanja od strane poduzetnika ili udruženja poduzetnika može učinkovito ostvariti pravo na zahtijevanje potpune naknade za tu štetu od tog poduzetnika ili udruženja. Njom se utvrđuju pravila kojima se potiče neometano tržišno natjecanje na unutarnjem tržištu te uklanjaju prepreke za njegovo pravilno funkcioniranje osiguravanjem jednakovrijedne zaštite u cijeloj Uniji svakome tko je pretrpio takvu štetu.

2. Ovom se Direktivom utvrđuju pravila za koordinaciju provedbe pravila tržišnog natjecanja od strane tijela nadležnih za tržišno natjecanje i provedbe tih pravila u postupcima za naknadu štete pred nacionalnim sudovima.”

- 6 Člankom 9. navedene direktive, naslovljenim „Učinak nacionalnih odluka”, propisuje se:

„1. Države članice osiguravaju da se kršenje prava tržišnog natjecanja koje je pravomoćnom odlukom utvrdilo nacionalno tijelo nadležno za tržišno natjecanje ili žalbeni sud smatra nepobitno dokazanim za potrebe postupka za naknadu štete pokrenutog pred njihovim

nacionalnim sudovima u skladu s člankom 101. ili 102. UFEU-a ili u skladu s nacionalnim pravom tržišnog natjecanja.

2. Države članice osiguravaju da se, u slučaju kada je pravomoćna odluka iz stavka 1. donesena u drugoj državi članici, ta pravomoćna odluka može, u skladu s nacionalnim pravom, iznijeti pred njihovim nacionalnim sudovima barem kao dokaz *prima facie* da je došlo do kršenja prava tržišnog natjecanja te da se prema potrebi može procjenjivati zajedno s bilo kojim drugim dokazima koje podnesu stranke.

3. Ovim člankom ne dovode se u pitanje prava i obveze nacionalnih sudova iz članka 267. UFEU-a.”

7 Članak 21. stavak 1. te direktive, naslovljen „Prenošenje”, glasi kako slijedi:

„Države članice do 27. prosinca 2016. donose zakone i druge propise potrebne za usklađivanje s ovom Direktivom. One Komisiji odmah dostavljaju tekst tih odredaba.

Kada države članice donose te mjere, one sadržavaju upućivanje na ovu Direktivu ili se na nju upućuje prilikom njihove službene objave. Načine tog upućivanja određuju države članice.”

8 U članku 22. te direktive, naslovljenom „Vremenska primjena”, navodi se:

„1. Države članice osiguravaju da se nacionalne mjere, usvojene na temelju članka 21. radi usklađivanja s materijalnim odredbama ove Direktive, ne primjenjuju retroaktivno.

2. Države članice osiguravaju da se nacionalne mjere usvojene na temelju članka 21., osim onih iz stavka 1., ne primjenjuju na postupke za naknadu štete pokrenute pred nacionalnim sudom prije 26. prosinca 2014.”

Španjolsko pravo

9 Članak 75. stavak 1. Leya 15/2007 de Defensa de la Competencia (Zakon 15/2007 o zaštiti tržišnog natjecanja), od 3. srpnja 2007. (BOE br. 159, od 4. srpnja 2007., str. 28848.), kako je izmijenjen Real Decreto-leyem 9/2017, por el que se transponen directivas de la Unión Europea en los ámbitos financiero, mercantil y sanitario, y sobre el desplazamiento de trabajadores (Kraljevska uredba sa zakonskom snagom 9/2017 o prenošenju direktiva Europske unije u području financija, trgovine i zdravlja kao i o upućivanju radnika), od 26. svibnja 2017. (BOE br. 126, od 27. svibnja 2017., str. 42820.) propisuje:

„Kršenje prava tržišnog natjecanja koje je pravomoćnom odlukom utvrdilo španjolsko tijelo nadležno za tržišno natjecanje ili španjolski žalbeni sud smatra se nepobitno utvrđenim za potrebe postupka za naknadu štete pokrenutog pred španjolskim sudom.”

Glavni postupak i prethodna pitanja

10 Nasljednici osobe KN vlasnici su benzinske postaje koju je izgradila osoba KN. U razdoblju od 1987. do 2009., osoba KN ili nasljednici osobe KN, s jedne strane, i društvo Repsol, s druge strane, sklopili su više ugovora o isključivoj opskrbi gorivom.

- 11 Iz odluke kojom je upućeno prethodno pitanje proizlazi da su prva dva ugovora sklopljena 1. srpnja 1987. i 1. veljače 1996. bili „ugovori o preprodaji”, pri čemu je vlasništvo nad gorivom koje je isporučilo društvo Repsol preneseno na osobu KN ili na nasljednike osobe KN nakon što je pretočeno u spremnik benzinske postaje o kojoj je riječ. Ti su ugovori predviđali da se naknada vlasnika benzinske postaje sastoji od provizije koju je on mogao primijeniti na maloprodajnu cijenu goriva koju je preporučilo društvo Repsol.
- 12 Asociación de Propietarios de Estaciones de Servicio y Unidades de Suministro de Andalucía (Udruga vlasnika benzinskih postaja i jedinica za opskrbu Andaluzije, Španjolska) nadležnim je tijelima 27. travnja 1999. podnio pritužbu protiv nekoliko društava za rafiniranje, među kojima je i Repsol, zbog povrede nacionalnog prava tržišnog natjecanja i prava tržišnog natjecanja Zajednice.
- 13 Odlukom od 11. srpnja 2001. (u daljnjem tekstu: odluka iz 2001.) Tribunal de Defensa de la Competencia (Sud za zaštitu tržišnog natjecanja, Španjolska) utvrdio je da je društvo Repsol, time što je u okviru svojih ugovornih odnosa s određenim španjolskim benzinskim postajama odredilo maloprodajne cijene goriva, povrijedilo pravila prava tržišnog natjecanja. Taj je sud naložio društvu Repsol da prestane s tom povredom.
- 14 Ta odluka, čiju je valjanost društvo Repsol dovelo u pitanje, potvrđena je presudom Audiencije Nacional (Visoki nacionalni sud, Španjolska) od 11. srpnja 2007. Protiv te presude društvo Repsol podnijelo je žalbu Tribunalu Supremo (Vrhovni sud, Španjolska), koji je presudom od 17. studenoga 2010. odbio tu žalbu. Slijedom toga, odluka iz 2001. postala je pravomoćna.
- 15 Nasljednici osobe KN sklopili su 22. veljače 2001., 22. veljače 2006. i 17. srpnja 2009. još tri ugovora s društvom Repsol. Ti ugovori, koji su također bili ugovori o preprodaji, sadržavali su obvezu isključive opskrbe u korist tog društva.
- 16 Nakon istrage koju je proveo Comisión Nacional de la Competencia (Državno vijeće za tržišno natjecanje, Španjolska), to je tijelo 30. srpnja 2009. donijelo odluku (u daljnjem tekstu: odluka iz 2009.) kojom je kaznilo određena društva za rafiniranje, među kojima je i društvo Repsol, jer su neizravno odredila maloprodajnu cijenu goriva za benzinske postaje o kojima je riječ. Navedeno je tijelo utvrdilo da je društvo Repsol povrijedilo članak 81. stavak 1. UEZ-a (koji je postao članak 101. stavak 1. UFEU-a) i članak 1. Leya 16/1989 de Defensa de la Competencia (Zakon 16/1989 o zaštiti tržišnog natjecanja), od 17. srpnja 1989. (BOE n° 170, od 18. srpnja 1989., str. 22747.).
- 17 Odluka iz 2009., koja je bila predmet tužbe za poništenje, potvrđena je presudama Tribunala Supremo (Vrhovni sud) od 22. svibnja i 2. lipnja 2015. te je postala pravomoćna.
- 18 U okviru postupka nadzora Državno vijeće za tržišno natjecanje donijelo je tri odluke u kojima je utvrdilo da je društvo Repsol do 2019. nastavilo kršiti pravila prava tržišnog natjecanja.
- 19 U tim okolnostima, na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a, nasljednici osobe KN nakon odluka iz 2001. i 2009. podnijeli su Juzgadu de lo Mercantil n° 2 de Madrid (Trgovački sud br. 2 u Madridu, Španjolska), sudu koji je uputio zahtjev, s jedne strane, tužbu za proglašenje ništavosti ugovora sklopljenih s društvom Repsol, uz obrazloženje da je to društvo protivno članku 101. stavku 1. UFEU-a odredilo maloprodajnu cijenu goriva za ogrjev i pogonskih goriva o kojima je riječ i, s druge strane, tužbu za naknadu štete radi popravljivanja štete koja je navodno prouzročena tim ugovorima. Kako bi dokazali postojanje predmetnog kršenja, nasljednici osobe KN u okviru tih tužbi oslanjaju se na odluke iz 2001. i 2009.

- 20 Sud koji je uputio zahtjev, kao prvo, podsjeća na to da je, u skladu s člankom 2. Uredbe br. 1/2003, teret dokaza povrede članka 101. UFEU-a na stranci koja prijavljuje povredu.
- 21 Kao drugo, napominje da, u skladu s člankom 9. stavkom 1. Direktive 2014/104, u okviru postupka za naknadu štete pokrenutog nakon odluke nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje koja je postala pravomoćna, tužitelj o kojem je riječ može uspjeti ispuniti svoj teret dokaza u pogledu postojanja kršenja tako da dokaže da se ta odluka odnosi upravo na ugovorni odnos o kojem je riječ.
- 22 Međutim, prema nacionalnoj sudskoj praksi, u okviru tužbe za proglašenje ništavosti na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a, kao što je ona koju su podnijeli nasljednici osobe KN, pravomoćna odluka nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje nema nikakav obvezujući učinak ako nije dokazano da su kršenje utvrđeno u toj odluci i navodno kršenje koje je predmet te tužbe isti i da je tužitelj, a ne druga osoba, žrtva tog kršenja.
- 23 Stoga je potrebno provesti pojedinačnu analizu ugovornog odnosa koji je predmet spora i dokazati da je upravo tužitelj, upravitelj benzinske postaje, a ne druga osoba, bio žrtva prakse određivanja cijena.
- 24 Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da, prema nacionalnoj sudskoj praksi, kada se, među ostalim, kršenje utvrđeno pravomoćnom odlukom nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje i kršenje koje je predmet tužbe za proglašenje ništavosti na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a ne podudaraju, takva odluka ne predstavlja čak ni indiciju postojanja kršenja pravila tržišnog natjecanja.
- 25 Slijedom toga, u ovom slučaju, kako bi ishodili odluku kojom se utvrđuje ništavost ugovora o kojima je riječ u glavnom postupku, nasljednici osobe KN trebali bi tom sudu ponovno podnijeti dokaze podnesene u okviru upravnog spisa koji su ispitala nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje.
- 26 U tom kontekstu, sud koji je uputio zahtjev smatra da bi posljedica negiranja bilo kojeg obvezujućeg učinka pravomoćnih odluka nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje bilo održavanje na snazi ugovora kojima se povređuje članak 101. UFEU-a.
- 27 Prema mišljenju tog suda, ako nasljednici osobe KN uspiju dokazati da ti ugovori u vremenskom i teritorijalnom smislu odgovaraju praksama koje su sankcionirala nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje u svojim pravomoćnim odlukama kao i vrsti ugovora koje su ispitala ta tijela, valja smatrati da su oni ispunili teret dokaza koji imaju na temelju članka 2. Uredbe br. 1/2003 i da su stoga uspjeli dokazati postojanje kršenja članka 101. UFEU-a koje je predmet njihovih tužbi.
- 28 U tim je okolnostima Juzgado de lo Mercantil no 2 de Madrid (Trgovački sud br. 2 u Madridu) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „1. Ako tužitelj dokaže da je njegov odnos iz ugovora o isključivoj opskrbi i korištenju zaštićenog imena (u sustavu komisijske prodaje ili izravne prodaje po referentnoj cijeni odnosno preprodajnoj cijeni s popustom) s društvom Repsol obuhvaćen teritorijalnim i vremenskim područjem primjene koje je analiziralo nacionalno tijelo nadležno za tržišno natjecanje, treba li smatrati da je na ugovorni odnos utjecala odluka Tribunala de Defensa de la Competencia (Sud za zaštitu tržišnog natjecanja[...]) od 11. srpnja 2001. (predmet 490/00 REPSOL) ili

odluka [Državnog vijeća za tržišno natjecanje] od 30. srpnja 2009. (predmet 652/07 REPSOL/CEPSA/BP), s obzirom na to da su na temelju tih odluka ispunjeni zahtjevi iz članka 2. Uredbe (EZ) br. 1/2003 u pogledu tereta dokazivanja povrede?

2. U slučaju potvrdnog odgovora na prvo pitanje i da se u predmetnom slučaju utvrdi da na ugovorni odnos utječe odluka Tribunala de Defensa de la Competencia (Sud za zaštitu tržišnog natjecanja[...]) od 11. srpnja 2001. (predmet 490/00 REPSOL) ili odluka [Državnog vijeća za tržišno natjecanje] od 30. srpnja 2009. (predmet 652/07 REPSOL/CEPSA/BP), treba li neizbježna posljedica biti proglašenje ništavosti sporazuma u skladu s člankom 101. stavkom 2. UFEU-a?”

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje

Uvodne napomene

- 29 Sud koji je uputio zahtjev upućuje na Direktivu 2014/104, konkretno njezin članak 9. stavak 1. Međutim, ta bi odredba mogla biti relevantna za rješenje spora u glavnom postupku samo ako je taj spor obuhvaćen njezinim materijalnim i vremenskim područjem primjene.
- 30 U tom pogledu, što se tiče materijalnog područja primjene članka 9. Direktive 2014/104, valja istaknuti, kao što to proizlazi iz naslova te direktive i njezina članka 1., naslovljenog „Predmet i područje primjene”, da se navedenom direktivom utvrđuju određena pravila kojima se uređuju postupci za naknadu štete pokrenuti na nacionalnoj razini zbog kršenja odredaba prava tržišnog natjecanja država članica i Unije.
- 31 Iz toga proizlazi da je materijalno područje primjene Direktive 2014/104, uključujući ono njezina članka 9., ograničeno samo na postupke za naknadu štete pokrenute zbog kršenja pravila o tržišnom natjecanju i stoga ne obuhvaća druge vrste postupaka čiji su predmet kršenja odredaba prava tržišnog natjecanja, kao što su, primjerice, postupci za proglašenje ništavosti pokrenuti na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a.
- 32 Iz toga slijedi da tužba za proglašenje ništavosti koju su podnijeli nasljednici osobe KN na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a nije obuhvaćena materijalnim područjem primjene Direktive 2014/104.
- 33 Što se tiče vremenske primjenjivosti članka 9. stavka 1. te direktive na tužbu za naknadu štete nasljednikâ osobe KN, valja podsjetiti na to da, kako bi se utvrdila vremenska primjenjivost odredbi navedene direktive, valja utvrditi, kao prvo, je li predmetna odredba materijalna odredba (presuda od 22. lipnja 2022., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, t. 38.).
- 34 U slučaju da se članak 9. stavak 1. Direktive 2014/104 kvalificira kao „materijalna odredba” i s obzirom na to da je u ovom slučaju nesporno da je ta direktiva prenesena u španjolsko pravo pet mjeseci nakon isteka roka za prenošenje predviđenog u njezinu članku 21., jer je Kraljevska uredba sa zakonskom snagom 9/2017 kojom se prenosi navedena direktiva stupila na snagu 27. svibnja 2017., kao drugo, valja provjeriti je li situacija o kojoj je riječ u glavnom postupku, pod uvjetom da se ne može kvalificirati kao nova, okončana prije isteka roka za prenošenje te iste

direktive, odnosno prije 27. prosinca 2016., ili je nastavila proizvoditi svoje učinke nakon isteka tog roka (vidjeti u tom smislu presudu od 22. lipnja 2022., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, t. 42. i 48.).

- 35 Nasuprot tomu, ako tu odredbu treba kvalificirati kao „postupovnu odredbu”, ona se treba primjenjivati na pravnu situaciju o kojoj je riječ na dan kad je stupila na snagu (vidjeti u tom smislu presudu od 3. lipnja 2021., Jumbocarry Trading, C-39/20, EU:C:2021:435, t. 28.).
- 36 Kao prvo, kad je riječ o materijalnoj prirodi članka 9. stavka 1. Direktive 2014/104, valja podsjetiti na to da u skladu s tom odredbom, države članice osiguravaju da se kršenje prava tržišnog natjecanja koje je pravomoćnom odlukom utvrdilo nacionalno tijelo nadležno za tržišno natjecanje ili žalbeni sud smatra nepobitno dokazanim za potrebe postupka za naknadu štete pokrenutog pred njihovim nacionalnim sudovima u skladu s člancima 101. ili 102. UFEU-a ili u skladu s nacionalnim pravom tržišnog natjecanja.
- 37 Iz teksta navedene odredbe proizlazi da ona u biti daje pravomoćnim odlukama nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje ili, ovisno o slučaju, odlukama žalbenog suda kojima se utvrđuju kršenja prava tržišnog natjecanja obvezujući učinak u svrhu postupaka za naknadu štete pokrenutih pred sudom iste države članice kao što je ona u kojoj to tijelo izvršava svoju nadležnost.
- 38 Konkretno, člankom 9. stavkom 1. Direktive 2014/104 utvrđuje se neoboriva presumpcija o postojanju kršenja prava tržišnog natjecanja.
- 39 Budući da su, kao što to proizlazi iz sudske prakse Suda, postojanje kršenja prava tržišnog natjecanja, postojanje štete prouzročene tim kršenjem, uzročna veza između te štete i navedenog kršenja kao i identitet njezina počinitelja nužni elementi kojima oštećenik mora raspolagati kako bi podnio tužbu za naknadu štete (vidjeti u tom smislu presudu od 22. lipnja 2022., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, t. 60.), valja smatrati da se članak 9. stavak 1. Direktive 2014/104 odnosi na postojanje jednog od sastavnih elemenata građanskopravne odgovornosti za kršenja pravila prava tržišnog natjecanja te ga stoga, kao što je to nezavisni odvjetnik u biti istaknuo u točki 64. svojeg mišljenja, treba kvalificirati kao materijalno pravilo.
- 40 Stoga valja smatrati da je članak 9. stavak 1. Direktive 2014/104 materijalna odredba u smislu članka 22. stavka 1. te direktive.
- 41 Kao što to proizlazi iz točke 34. ove presude, kako bi se utvrdila vremenska primjenjivost članka 9. stavka 1. Direktive 2014/104, kao drugo, valja provjeriti je li situacija o kojoj je riječ u glavnom postupku okončana prije isteka roka za prenošenje te direktive ili i dalje nastavlja proizvoditi svoje učinke nakon isteka tog roka.
- 42 U tu svrhu valja uzeti u obzir prirodu i mehanizam funkcioniranja članka 9. stavka 1. Direktive 2014/104 (vidjeti u tom smislu presudu od 22. lipnja 2022., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, t. 49. i 100.).
- 43 Kao što to proizlazi iz točke 38. ove presude, tom se odredbom uspostavlja presumpcija prema kojoj treba smatrati da je kršenje prava tržišnog natjecanja utvrđeno pravomoćnom odlukom nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje ili odlukom žalbenog suda nepobitno

dokazano za potrebe postupka za naknadu štete zbog kršenja prava tržišnog natjecanja, pokrenutog nakon donošenja takvih odluka, pred sudom iste države članice kao što je ona u kojoj to tijelo i taj žalbeni sud izvršavaju svoju nadležnost.

- 44 Budući da je datum na koji je predmetna odluka postala pravomoćna činjenica na temelju koje se, prema zakonodavcu Unije, može smatrati da je kršenje o kojem je riječ nepobitno dokazano za potrebe predmetnog postupka za naknadu štete, valja provjeriti prethodi li taj datum datumu isteka roka za prenošenje Direktive 2014/104, s obzirom na to da ona u tom roku nije prenesena u španjolsko pravo.
- 45 U ovom slučaju iz spisa kojim Sud raspolaze proizlazi, s jedne strane, da je odluka iz 2001. postala pravomoćna nakon presude Tribunala Supremo (Vrhovni sud) od 17. studenoga 2010. S druge strane, odluka iz 2009. postala je pravomoćna nakon presuda Tribunala Supremo (Vrhovni sud) od 22. svibnja i 2. lipnja 2015. Prema tome, te su odluke postale pravomoćne prije datuma isteka roka za prenošenje Direktive 2014/104. Iz toga slijedi da su situacije o kojima je riječ u glavnom postupku okončane.
- 46 Slijedom toga, s obzirom na članak 22. stavak 1. Direktive 2014/104, valja smatrati da se članak 9. stavak 1. te direktive ne može primijeniti *ratione temporis* na postupke za naknadu štete pokrenute nakon odluka nacionalnih tijela nadležnih za tržišno natjecanje koje su postale pravomoćne prije datuma isteka roka za prenošenje navedene direktive.
- 47 U tim okolnostima nacionalni propis, kako ga tumače nadležni nacionalni sudovi, u ovom slučaju valja ispitati, osobito s obzirom na članak 101. UFEU-a, kako je proveden člankom 2. Uredbe br. 1/2003.

Meritum

- 48 Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 101. UFEU-a, kako je proveden člankom 2. Uredbe br. 1/2003, u vezi s načelom djelotvornosti, tumačiti na način da treba smatrati da je tužitelj dokazao kršenje prava tržišnog natjecanja – koje je utvrđeno odlukom nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje, koja je bila predmet tužbe za poništenje pred nadležnim nacionalnim sudovima, ali je postala pravomoćna nakon što su je ti sudovi potvrdili – i u okviru postupka za proglašenje ništavosti na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a i postupka za naknadu štete zbog kršenja članka 101. UFEU-a, sve dok se ne dokaže suprotno, čime se teret dokaza definiran navedenim člankom 2. prenosi na tuženika, pod uvjetom da vremenski i teritorijalni opseg navodnog kršenja koje je predmet tih postupaka odgovara opsegu kršenja koje je utvrđeno u toj odluci.
- 49 U skladu s ustaljenom sudskom praksom, uz to što propisuje obveze za pojedince, pravo Unije im također daje i prava koja postaju dijelom pravnog nasljeđa tih pojedinaca. Ta prava ne nastaju samo kad je njihovo ostvarivanje izričito propisano Ugovorima, nego i na temelju obveza koje Ugovori na jasno određen način postavljaju kako pojedincima tako i državama članicama i institucijama Unije (presuda od 11. studenoga 2021., Stichting Cartel Compensation i Equilib Netherlands, C-819/19, EU:C:2021:904, t. 47. i navedena sudska praksa).
- 50 Valja podsjetiti na to da članak 101. stavak 1. i članak 102. UFEU-a proizvode izravne učinke u odnosima između pojedinaca i stvaraju prava za pojedince koja nacionalni sudovi moraju štiti (presuda od 14. ožujka 2019., Skanska Industrial Solutions i dr., C-724/17, EU:C:2019:204, t. 24.).

- 51 Puna učinkovitost tih odredaba i posebice koristan učinak zabrana koje su njima propisane bili bi dovedeni u pitanje kada svatko ne bi mogao zahtijevati naknadu štete koju mu je prouzročio ugovor ili postupanje koji mogu ograničiti ili narušiti tržišno natjecanje (vidjeti u tom smislu presude od 14. ožujka 2019., Skanska Industrial Solutions i dr., C-724/17, EU:C:2019:204, t. 25., i od 28. ožujka 2019., Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, t. 39.).
- 52 Naime, postupcima za naknadu štete zbog povrede Unijinih pravila o tržišnom natjecanju koji su pokrenuti pred nacionalnim sudovima osigurava se puna učinkovitost članka 101. UFEU-a, osobito koristan učinak zabrane iz stavka 1. tog članka i time osnažuje operativni karakter pravila tržišnog natjecanja Unije, s obzirom na to da se njima može odvratiti od sporazuma ili djelovanja, često prikrivenih, koji mogu ograničiti ili narušiti tržišno natjecanje (vidjeti u tom smislu presudu od 11. studenoga 2021., Stichting Cartel Compensation i Equilib Netherlands, C-819/19, EU:C:2021:904, t. 50. i navedenu sudsku praksu).
- 53 Kao što je to nezavisni odvjetnik u biti istaknuo u točki 82. svojeg mišljenja, isto vrijedi i za postupke za proglašenje ništavosti koji su pokrenuti na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a.
- 54 S obzirom na to, svatko se ima pravo pozvati na povredu članka 101. stavka 1. UFEU-a pred sudom i stoga istaknuti ništavost sporazuma ili odluke zabranjenih tom odredbom, predviđenu člankom 101. stavkom 2. UFEU-a, kao i pravo tražiti naknadu štete pretrpljene kada postoji uzročna veza između te štete i tog sporazuma ili te odluke (vidjeti u tom smislu presudu od 11. studenoga 2021., Stichting Cartel Compensation i Equilib Netherlands, C-819/19, EU:C:2021:904, t. 49. i navedenu sudsku praksu).
- 55 Kao što to proizlazi iz ustaljene sudske prakse, na nacionalnim je sudovima, koji u okviru svoje nadležnosti primjenjuju odredbe prava Unije, da osiguraju ne samo puni učinak tih odredaba nego i zaštitu prava koje ona dodjeljuju pojedincima. Tim je sudovima povjerena zadaća osiguravanja pravne zaštite koja za pojedince proizlazi iz izravnog učinka odredaba prava Unije (presuda od 11. studenoga 2021., Stichting Cartel Compensation i Equilib Netherlands, C-819/19, EU:C:2021:904, t. 52. i navedena sudska praksa).
- 56 U tom kontekstu valja podsjetiti na to da je, u skladu s člankom 2. Uredbe br. 1/2003, u svim postupcima na temelju članaka 101. i 102. UFEU-a, bez obzira na to je li riječ o nacionalnim postupcima ili postupcima Unije, teret dokaza povrede članka 101. stavka 1. ili članka 102. UFEU-a na stranci ili tijelu koje prijavljuje povredu.
- 57 Iako članak 2. Uredbe br. 1/2003 izričito uređuje teret dokaza, uključujući u situacijama u kojima su tužbe za proglašenje ništavosti na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a i/ili tužbe za naknadu štete zbog kršenja prava tržišnog natjecanja podnesene nakon pravomoćne odluke nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje, poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku, Uredba br. 1/2003 unatoč tomu ne sadržava odredbe o učincima tih odluka u okviru tih dviju vrsta tužbi.
- 58 Međutim, u izostanku propisa Unije u tom području koji se primjenjuje *ratione materiae* ili *ratione temporis*, nacionalni pravni poredak svake države članice mora urediti načine ostvarivanja prava zahtijevanja utvrđenja ništavosti sporazuma ili odluka na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a kao i prava na naknadu štete koja potječe od kršenja članka 101. UFEU-a, uključujući one koji se odnose na obvezujuće učinke pravomoćnih odluka nacionalnih tijela nadležnih za tržišno natjecanje u okviru takvih vrsta postupaka, pod uvjetom da se poštuju načela ekvivalentnosti i djelotvornosti (vidjeti u tom smislu presudu od 28. ožujka 2019., Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, t. 42.).

- 59 Stoga pravila koja se primjenjuju na postupke radi osiguranja očuvanja prava koje pojedinci ostvaruju na temelju izravnog učinka prava Unije ne smiju biti nepovoljnija od onih koja se odnose na slična pravna sredstva u unutarnjem pravu (načelo ekvivalentnosti) niti uređena na način da učine praktično nemogućim ili pretjerano otežanim izvršavanje pravâ dodijeljenih pravnim poretom Unije (načelo djelotvornosti) (presuda od 28. ožujka 2019., Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, t. 43.).
- 60 Konkretno, načini iz točke 58. ove presude ne smiju ugroziti djelotvornu primjenu članaka 101. i 102. UFEU-a i moraju biti prilagođeni posebnostima predmeta obuhvaćenih pravom tržišnog natjecanja, koji u načelu zahtijevaju provođenje složene činjenične i ekonomske analize (vidjeti u tom smislu presudu od 28. ožujka 2019., Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, t. 44., 46. i 47.).
- 61 Međutim, kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točkama 91. i 92. svojeg mišljenja, ostvarivanje prava na naknadu štete zbog povreda članka 101. UFEU-a bilo bi pretjerano otežano ako se pravomoćnim odlukama tijela nadležnog za tržišno natjecanje ne bi priznao nikakav učinak u građanskopravnim postupcima za naknadu štete ili postupcima radi isticanja ništavosti sporazuma ili odluka zabranjenih na temelju tog članka.
- 62 Stoga, kako bi se zajamčila djelotvorna primjena članaka 101. i 102. UFEU-a, osobito u okviru postupaka za proglašenje ništavosti pokrenutih na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a i postupaka za naknadu štete zbog kršenja pravila tržišnog natjecanja pokrenutih nakon odluke nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje koja je bila predmet tužbe za poništenje pred nadležnim nacionalnim sudovima, ali koja je postala pravomoćna nakon što su je ti sudovi potvrdili i protiv nje se više ne može podnijeti redovni pravni lijek, valja smatrati da, osobito u okviru postupaka koji se odnose na takve tužbe koji su pokrenuti pred sudom iste države članice u kojoj to tijelo izvršava svoju nadležnost, utvrđenje kršenja prava tržišnog natjecanja od strane navedenog tijela dokazuje postojanje tog kršenja dok se ne dokaže suprotno, a što je na tuženiku da dokaže, pod uvjetom da njegova priroda i materijalni, osobni, vremenski i teritorijalni opseg odgovaraju onima kršenja utvrđenog u toj odluci.
- 63 U tim okolnostima valja smatrati da je za potrebe takvih postupaka postojanje kršenja prava tržišnog natjecanja Unije koje je utvrđeno u takvoj odluci tužitelj dokazao sve dok se ne dokaže suprotno, čime se teret dokaza definiran člankom 2. Uredbe br. 1/2003 prenosi na tuženika, pod uvjetom da priroda i materijalni, osobni, vremenski i teritorijalni opseg navodnih kršenja koja su predmet tužbi koje je podnio tužitelj odgovaraju onima kršenja utvrđenog u navedenoj odluci.
- 64 Osim toga, kad se počinitelj, priroda, pravna kvalifikacija, trajanje i teritorijalni opseg kršenja utvrđenog u toj vrsti odluke i kršenje koje je predmet predmetne tužbe podudaraju samo djelomično, utvrđenja iz takve odluke nisu nužno irelevantna, nego predstavljaju indiciju o postojanju činjenica na koje se odnose ta utvrđenja, kao što je to nezavisni odvjetnik u biti istaknuo u točki 97. svojeg mišljenja.
- 65 U ovom je slučaju na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri jesu li nasljednici osobe KN dokazali da je njihova situacija obuhvaćena područjem primjene odluka iz 2001. i 2009. i, osobito, da priroda i materijalni, osobni, vremenski i teritorijalni opseg navodnih kršenja koja su predmet njihove tužbe za proglašenje ništavosti i njihove tužbe za naknadu štete podnesene nakon tih pravomoćnih odluka odgovaraju prirodi i opsegu kršenja utvrđenih u tim odlukama.

- 66 Ako to nije tako i ako se kršenja utvrđena u navedenim odlukama preklapaju samo u ograničenoj mjeri s kršenjima navedenima u okviru tužbi koje su podnijeli nasljednici osobe KN, na te se iste odluke može pozvati kao indicije o postojanju činjenica na koje se odnose utvrđenja iz tih odluka.
- 67 S obzirom na prethodno navedeno, na prvo pitanje valja odgovoriti tako da članak 101. UFEU-a, kako je proveden člankom 2. Uredbe 1/2003, u vezi s načelom djelotvornosti, treba tumačiti na način da treba smatrati da je tužitelj dokazao kršenje prava tržišnog natjecanja – koje je utvrđeno odlukom nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje, koja je bila predmet tužbe za poništenje pred nadležnim nacionalnim sudovima, ali je postala pravomoćna nakon što su je ti sudovi potvrdili – i u okviru postupka za proglašenje ništavosti na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a i postupka za naknadu štete zbog kršenja članka 101. UFEU-a, sve dok se ne dokaže suprotno, čime se teret dokaza definiran navedenim člankom 2. prenosi na tuženika, pod uvjetom da priroda navodnog kršenja koje je predmet tih postupaka i njegov materijalni, osobni, vremenski i teritorijalni opseg odgovaraju opsezima kršenja koje je utvrđeno u navedenoj odluci.

Drugo pitanje

- 68 Svojim drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 101. UFEU-a tumačiti na način da su, ako tužitelj uspije dokazati postojanje kršenja tog članka koje je predmet njegove tužbe za proglašenje ništavosti podnesene na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a i njegove tužbe za naknadu štete podnesene radi naknade štete pretrpljene zbog tog kršenja, sporazumi na koje se odnose te tužbe i kojima se povređuje članak 101. UFEU-a u cijelosti ništavi.
- 69 U tom pogledu valja podsjetiti na to da su, u skladu s člankom 101. stavkom 2. UFEU-a, sporazumi ili odluke zabranjeni na temelju tog članka ništavi.
- 70 Ta ništavost, na koju se svatko može pozvati, obvezuje sud kad su ispunjeni uvjeti za primjenu članka 101. stavka 1. UFEU-a i kad dotični sporazum ne može opravdati dodjelu izuzeća na temelju članka 101. stavka 3. UFEU-a. Budući da je ništavost iz članka 101. stavka 2. UFEU-a apsolutne prirode, sporazum ništav na temelju te odredbe nema učinak u odnosima između ugovaratelja i na njega se ne može pozivati u odnosu na treće osobe. Usto ona može utjecati na sve učinke, prošle ili buduće, sporazuma ili odluke o kojima je riječ (presuda od 20. rujna 2001., *Courage i Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, t. 22.).
- 71 Ništavost predviđena člankom 101. stavkom 2. UFEU-a odnosi se samo na ugovorne odredbe koje nisu u skladu s člankom 101. stavkom 1. UFEU-a. Posljedice te ništavosti za sve druge elemente sporazuma nisu obuhvaćene pravom Unije. Te posljedice treba ocijeniti nacionalni sud u skladu s pravom države članice kojoj pripada (vidjeti u tom smislu presudu od 14. prosinca 1983., *Société de vente de ciments et bétons de l'Est*, 319/82, EU:C:1983:374, t. 12.).
- 72 Na nacionalnom je sudu da na temelju primjenjivog nacionalnog prava ocijeni doseg i posljedice eventualne ništavosti određenih ugovornih odredbi na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a za sve ugovorne odnose (presuda od 18. prosinca 1986., *VAG France*, 10/86, EU:C:1986:502, t. 15.).
- 73 Stoga se ništavost propisana člankom 101. stavkom 2. UFEU-a primjenjuje samo na dijelove sporazuma koji su zabranjeni člankom 101. stavkom 1. UFEU-a. Cijeli sporazum ništav je samo ako se ti elementi ne čine odvojivima od samog sporazuma (vidjeti u tom smislu presudu od 28. veljače 1991., *Delimitis*, C-234/89, EU:C:1991:91, t. 40.).

- 74 S obzirom na prethodna razmatranja, na drugo pitanje valja odgovoriti tako da članak 101. UFEU-a treba tumačiti na način da, pod uvjetom da tužitelj uspije dokazati postojanje kršenja tog članka koje je predmet njegove tužbe za proglašenje ništavosti podnesene na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a i njegove tužbe za naknadu štete zbog tog kršenja, nacionalni sud mora iz toga izvesti sve posljedice i na temelju toga odlučiti, osobito, na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a, da su sve ugovorne odredbe koje nisu u skladu s člankom 101. stavkom 1. UFEU-a ništave, pri čemu je predmetni sporazum u cijelosti ništav samo ako se ti elementi ne čine odvojivima od samog sporazuma.

Troškovi

- 75 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (prvo vijeće) odlučuje:

- 1. Članak 101. UFEU-a, kako je proveden člankom 2. Uredbe Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima [101. i 102. UFEU-a], u vezi s načelom djelotvornosti, treba tumačiti na način da treba smatrati da je tužitelj dokazao kršenje prava tržišnog natjecanja – koje je utvrđeno odlukom nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje, koja je bila predmet tužbe za poništenje pred nadležnim nacionalnim sudovima, ali je postala pravomoćna nakon što su je ti sudovi potvrdili – i u okviru postupka za proglašenje ništavosti na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a i postupka za naknadu štete zbog kršenja članka 101. UFEU-a, sve dok se ne dokaže suprotno, čime se teret dokaza definiran navedenim člankom 2. prenosi na tuženika, pod uvjetom da priroda navodnog kršenja koje je predmet tih postupaka i njegov materijalni, osobni, vremenski i teritorijalni opseg odgovaraju opsezima kršenja koje je utvrđeno u navedenoj odluci.**
- 2. Članak 101. UFEU-a treba tumačiti na način da, pod uvjetom da tužitelj uspije dokazati postojanje kršenja tog članka koje je predmet njegove tužbe za proglašenje ništavosti podnesene na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a i njegove tužbe za naknadu štete zbog tog kršenja, nacionalni sud mora iz toga izvesti sve posljedice i na temelju toga odlučiti, osobito, na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a, da su sve ugovorne odredbe koje nisu u skladu s člankom 101. stavkom 1. UFEU-a ništave, pri čemu je predmetni sporazum u cijelosti ništav samo ako se ti elementi ne čine odvojivima od samog sporazuma.**

Potpisi